

sunt, ut per aqua usum virtus valde non affligatur, nec remaneat in corpore humor peccans. Qui vero morbi acuti à lesione principum membrorum pendent, hi ita tractandi sunt, ut magis ad naturam & robur illorum conservandum respiciamus, quàm ut curam nostram in morbi curationem totam conferamus, quo casu interdum ab aquis abstinendum erit, & curandum princeps membrum, interdum vero illis utendum. Sed de his quoque alio tempore. Contumaces vero morbi si princeps membrum non occuparint, aut virtutem non habuerint languidam, ad aquas admittendi sunt: habita tamen ratione eius, quod quemadmodum sensim & longo tempore in partem irrepsit & facti sunt contumaces: ita sensim quoque per usum aquarum lentum & moderatum tollantur. Voco autem contumaces morbos, qui vel propter humores tenaces duriores sunt, aut nimis alte parti sunt infixi, aut in parte frigida hærent, ut difficulter mutari & solvi possint. Morbi vero qui motum habent velocem, ut nunc in principes, nunc in alias partes irruere possint, hi, nisi aut evacuatio, aut humoris in alias partes ductio, aut revulsio præmissa fuerit, aquarum usum sine maiori periculo experiri non possunt.

CAPVT II.

D 4

D 5

DE IIS QVIBVS AQVAE
 POTIO TANTVM, VEL
 lavatio tantum, vel utrunq;
 conveniat.

VT resè intelligi queat, qui morbi aquae
 potionem tantum postulent, duo conside-
 randa veniunt. Natura nempe corporum, &
 morbus. Quod ad naturam corporum attinet,
 consideranda est I. illorum temperies. II.
 habitus. III. robur viscerum principaliorum.
 IIII. facultas. V. via ipsa. Quod ad tem-
 periem attinet, aqua potio adhibenda est ijs,
 quorum temperies fuerit frigida & humida, vel
 calida & humida, vel sicca etiam, sed non ex
 caliditate. Calida enim & humida temperies
 non ita à potione leditur, quemadmodum à
 lotionem, nam potio non ita calescit & resiccat
 vt lotio. habeo huius rei & rationem & expe-
 rientiam. Rationem quidem, quia potio hume-
 ctat & refrigerat per accidens. Humeclat qui-
 dem, motis & colliquatis humoribus frigidis.
 Refrigerat attractis & excretis à natura par-
 tibus aquae calidioribus & subtilioribus, & re-
 lictis crassioribus & frigidioribus, vt aluminis,
 ferri & chalcanti. Experientiam, quia multos
 cognovi etiam calidae naturae, qui sitire se nun-
 quam, cum aquam biberent, sunt professi, imò
 se minus quam antè sitire affirmarunt. Sicca tempe-

temperies quæ ex frigiditate dependet, facilius etiam potionem tolerat quam lotionem, ob siccitatem, quæ in lavando augetur & virtus labefactatur, non enim tantam potio impressionem facere potest quantam lavatio. propterea, quod aqua in potu assumta non diu, quemadmodum in lotione consistit & moratur, sed facile secernitur: cui accedit etiam hoc, quod vis aquæ in corpore mutetur, circa corpus autem hærens integra permaneat: unde minores potio, maiores verò lotio impressiones facere potest. I I. Considerandus est habitus. Habitus enim tenuis & macri corporis, qui propter antè indicatas rationes lotionem vti non potest, ad potum potius quam lotionem admitti debet, ob minorem viriū resolutionem, nisi viscera interiora & primaria nimis essent debilitata, unde magna colliquatio & virtutis destructio metuenda sit, in eo enim casu à potione abstinendum. Habitus verò rarus cui caliditas adiuncta est, nisi alia assint quæ suadeant, potionem non aequè fert vt densus. Commoventur enim in illo habitu multi sudores, & incalescit corpus, quod omnino dum aqua bibitur vt revulsioni contraria & molesta, vitari debet, non enim sudare bibentes debent. Densus verò non ita ad sudandum paratus est, I I I. Robur viscerum principalium hic etiam spectandum venit. Si enim sive cerebrum seu hepatis robur adhuc habeat, & ab humoribus

D 5

multis

multis & copiosis non aded obruatur, potio
 in hoc casu non erit inconueniens. Si verò cere-
 brum, præcipue verò hepar, & secundum suam
 tempericem & essentiam, virtutem & robur su-
 um, præsentem etiam multorum humorum copia,
 penè amiserit, potio caveri debet. humores enim
 illi nimis funderentur & morerentur, & virtus
 iam admodum & extreme languida, nec illos
 nec aquam regere amplius posset, unde virtutis
 extinctio & suffocatio. Quod si contingat ut
 ventriculi frigiditas & languor potionem postu-
 let, hepar verò & renes sint valde calidi, in hoc
 casu viscera illa calida ante potionem & intrin-
 secus & extrinsecus munienda sunt, ne aqua il-
 lis obsit. IIII. Facultas est consideranda.
 Si enim facultas & attractrix & expultrix va-
 lida fuerint, tolerari potio potest: si verò non
 fuerint, minus. Fieri enim aliàs posset, ut aqua,
 vel quia non attraherentur vel non expelleren-
 tur, retinerentur, magno cum patientis incom-
 modo, & interdum etiam periculo. Quema-
 modum multos vidi, qui propter hanc & aliam
 causam ex retentione aquæ malè habere cœpe-
 runt. V. Via consideranda. Via siue sint me-
 tuum, viscerum seu caritatum venarum, si laxæ
 sint (quod ex corporis raritate & venarum
 amplitudine & latitudine deprehendi potest)
 & magnæ, aquæ potionem admittunt. Citius
 enim illa & melius ad loca convenientia pene-
 trare,

trare, & rursus cum tempus est, inde redire & egredi potest, sine etiam obstructionis metu aut inflationis periculo. Hac de natura corporum relata sint satis.

Quod verò ad morbum attinet, sex hæc capita consideranda sunt. I. Subiectum ipsum, in quo morbi natura hæret. II. Humoris qui morbum facit qualitas. III. Quantitas. IIII. Motus illius. V. Locus, utrum in primis venis humor, aut alio in loco consistat. VI. Tempus. Quod ad subiectum attinet, si illud, ut supra est indicatum, non fuerit calidum & siccum, aut ex siccitate & caliditate extenuatum, nec à morbo ita confectum & debilitatum, ut aquæ impressionem vel non tolerare vel non expellere possit, sed supra propositas conditiones habuerit, rectè patienti aquæ potio tribui potest. II. Quod ad humoris qualitatem attinet, si ille non fuerit calidus & siccus, sed frigidus & humidus, vel etiam frigidus & siccus, si etiam incisus & attenuatus fuerit, potio non est prætermittenda. Nullo enim modo assumenda est intra corpus aqua, si humor viscosus & contumax non antè fuerit præparatus, aliàs enim inflationes fiunt & magna molestia in corpore, nec aqua bene secernitur. Non sit etiam, ut paulò ante ostensum est, calidus & siccus. Cum enim hæc aquæ valdè calefaciant & siccant, siccis & calidis humoribus adhibendæ

NON

non erunt, sed contrarijs. Possent enim vel febres vel alias partium principum inflammationes excitare. Frigidis verò vtilis sunt, densitatem enim & crassitatem illorum dissolvere, viscositatem abstergere, & humiditatem naturam gravantem consumere possunt. III. Humor quantitas spectanda est, Si enim humor, qui corrigi aut educi debet, fuerit exiguus, rectè assumitur aqua, Sin autem illius fuerit magna copia, vt plerunq; contingit in obesibus & alijs corporibus, quæ facillè pituitosos humores generant & colligunt, iisdemq; non purgatis nullo modo aqua propinari, nisi præparatio in quibusdam præcesserit, debet. Potest enim humor ille tam copiosus, colliquatus & fluidus factus, aut *σπαστικός*, aut refrigerationem partis alicuius principis, aut etiam suffocationem asferre. Novi enim exemplam in fœmina nobili, quæ cum plethorica esset, & sine præparatione & purgatione his aquis nostris uteretur, incidit in magnam *σπαστικήν*, & flatibus ex humoribus illis copiosis resolutis, in dysenterones & punctiones & tormina non vulgaria. Evacuata autem alvo, & materia viscosa in magna copia educta, redijt ad priorem corporis constitutionem.

III. Ad motum quod attinet humoris, si ille mobilis fuerit & turgeat, potio optimè conferet, lavatio nequaquam, quæ potius huc atq; illuc humorem in corpore agitabit, quàm vt illum

illum evacuare, vt potio solet, possit. Advertendum tamen est, si humor nimis mobilis circa viscus aliquod precipuum, vt exempli causa; cerebrum consiterit, vt in deliberatione de aqua assumenda, cauti simus, ne erremus & patientem in periculum deducamus. Est etiam hoc non prætermittendum, ne cum humor mobilis sit ratione partium extrema imbecillitate & intemperie, sine discrimine potionem patienti suadeamus. Novi enim huius rei exempla, vbi in hoc casu potio non bene successit. Præterea hoc notandum est, ne cum humor viscidus, tenax & immobilis sit, aquam propinemus, sed prius ipsum aut digeramus aut evacuemus, aliàs enim tormina & inflationes, atque alia gravia symptomata excitantur, nec aquæ excretiones memorabiles contingunt. V. Locus considerandus est. Si enim humor in cerebro, aut ventriculo, aut intestinis, aut jecinore aut liene, matrice, renibus, vesica, & similibus alijs interioribus partibus hæserit, potio commoda erit, lavatio non perinde, attenuat enim & abstergit & attrahit & evacuat humorem potio, lavatio verò revellit eum & colliquat intempestivè, præcipuè autem potio prodest ijs partibus, quas aqua substantialiter permeat, vt ventriculo, intestinis, hepati, renibus, vesica, atque alijs. Reliquis verò, ad quas vapor aquæ pervenit, etiam utilis est, propter insignem illius penetra-

tionem,

sed illa post à lavatione adiuvantur. Non autem
 aqua solummodo humores corrigit & educit ex
 ijs visceribus, sed etiam ea calefacit & roborat.
 Testis est ratio, quæ à natura minerarum sumit
 tur, & experientia. VI. Tempus quoq; ob-
 servandum in potione est, & quidem generale
 & particulare. Generale potionis tempus est,
 cum humores moveri incipiunt, & natura ro-
 busta est, illud verum tempus est. Alio vero
 tempore, ut hyemali, ubi humores contumaces
 sunt, & non facile moventur, non confert.
 Quomodo non confert si ydem nimis cali-
 di & siccì, etiam nimis mobiles fuerint, vel
 etiam natura & virtus fuerit languida, ut ca-
 nicula ortus tempore contingit. Autumnale ve-
 rò tempus, quia virtutem revocat, & humores
 refrigerat, nec non aërem calidum temperat,
 utile censetur ad potionem. Particularis autem
 temporis consideratione venit spectanda conco-
 ctio. nisi enim cibus vesperi assumptus bene co-
 ctus fuerit, maxè bibi aqua commodè non po-
 test, cruditates enim relictae per potum ad hepar
 & renes raperentur. Ideoq; assumendus est ve-
 speris cibus paucus & digestionis facilis, curan-
 damq; ut somnus bonus fiat & continuetur.
 Est etiam hoc notandum, ne aquam bibamus
 priusquam alvi deiectio facta sit, propter præce-
 dentem causam. Atque tantum de his, quibus
 potio aquæ conveniat, quibus etiam obsit, sit
 comme-

commemoratum. Contingit autem sepe, ut hi quibus potio prodest, post etiam, absoluta illa, lavatio non obsit.

Quod ad lavationem attinet, I. lavare debent hi, quibus metus est de colliquatione magna, qua ex partium magna imbecillitate dependet, & à potu concidatur. In eo casu lotionem brevi & non vehementer calida patientes uti debent, ne imbecillitas oriatur & lipothymia. II. Considerandus est habitus. Si enim musculosus & robustus fuerit, nec non venas ampliores habuerit, bene lavatio conveniet. Si vero extenuatus, vel siccus & calidus extiterit, nequaquam illa conferet, solvuntur enim vires. III. lavatione utendum, cum morbus in habitu muscoloso, aut in alijs partibus nervosis & articulis fuerit: facilius enim & commodius ab illa morbus discutietur & solvetur, quam à potione, nisi in eo casu quis membra mandantia evacuare & corroborare velit. IIII. Ut melius tertium hoc caput explicetur, prodest lavatio partibus exterioribus refrigeratis, resolutis, convulsis, sed non ex inanitione & siccitate, aut morbo Gallico ita affectis. In eo enim affectu magis illa obest propter ingentem resiccationem, quam partibus illis inferret: ex frigiditate autem & humiditate ijs affectibus ortis prodest. V. Si iuncturae & articuli doloribus ex materia frigida & humida infestentur, lavatio

lavatio adhibenda (evacuatis tamen prius evacuan-
 dis) omnino erit. dissolvetur enim crassus
 & frigidus humor, & partes nervosa & arti-
 culi roborabuntur. Adverendum tamen est, ne
 eiusmodi dolores à materia biliosa & sicca, aut
 à morbo Gallico ortum trahant, aut articuli &
 nervosa partes à diurna fluxione omnino cor-
 rupti & destructi sint: In eo enim casu lotio
 obest, novi enim quorundam exempla. V I. Si
 corpora obesa aut cachectica, aut tumoribus
 flatuosis affecta fuerint, potius lavatio conferet
 quàm potio, extenuat enim & discutit, & ha-
 bitum resiccat. Omnino autem in lavatione vi-
 dendum est, ut de virtute constet, & prius in-
 teriora viscera à noxia materia purgentur &
 liberentur, ne affluxus fiat. Quae igitur de po-
 tione & lavatione commemorata sunt, ea quia
 non ita intelligat, ut univrsis his, quibus potio
 conferat, non etiam lotio proffit, & econtra.
 Sed quod quidam sint, quibus lavatio non con-
 ferat, nisi potionem praemittant, & sint quidam
 morbi & partes corporis, quae magis potionem,
 sint & alia quoq; quae lotionem potius deside-
 rent. sint etiam alij quidam, quorum causa haec
 distinctio instituta est, quib. potio tantum com-
 petat, sint etiam alij quibus lavatio tantum.
 Lavationem (quod superius etiam inculcatum
 est) vitare debent febricitantes, morbo Gallico
 laborantes, calidi & sicci corpore & humori-
 bus

bus, phthisici, heſtici, extenuati & reſiccati ex caliditate, & ſimiles alij, qui ob viſcerum nimiam debilitatem aut caliditatem agrotant, etiam ea mulieres quibus menſtrua oboriuntur, quemadmodum & potionem, lavationem quoq; vitare debent. Omnino autem curandum, ne hi, qui aut in ſyncopen aut lipothymiam, aut catarrahum ſuffocantem, aut in apoplexiam & epilepſiam incidere parati ſunt, vel etiam quibus caput facile impletur, aut qui affectibus animi laborant, & mœrore & triſtitia conficiuntur, aut ira nimis inãulgent, ſine reſpectu & diſcrimine lavatione vtantur. movet enim & fundit vehementer humores aqua noſtra. Conferet autem & potio & lavatio ijs, quibus malum ab interioribus partibus ortum ad exteriores deducitur eaſq; infeſtat, hac tamen lege, vt primis certis diebus uſq; continuis, aquam intrã corpus aſſumant, poſt abſoluto potũ etiam lavent, vt melius ablato affluxu malum in extrinſecis partibus hærens diſſolvatur & diſcutiatur. Peſſimè autem faciunt hi, qui confuſè & ſine ordine nunc bibunt nunc lavant, ſive hoc fiat eodem die, ſive alternis diebus. Contrarijs enim motibus natura affligitur, & revulſiones ſunt periculoſæ. Sed de hoc in proprio capite, nunc ad tertium caput accedendum eſt.

CAPVT III.

E

Qvò